

***Rhododendron luteum* Sweet** **Różanecznik żółty (azalia pontyjska)**

Synonimy: *Rhododendron flavum* G. Don, *Azalea pontica* L.

Rodzina: *Ericaceae* – wrzosowate

Status

W Polsce gatunek krytycznie zagrożony. W krajach ościennych: narażony na wyginięcie na Białorusi. Umieszczony na europejskiej czerwonej liście roślin naczyniowych.

Rozmieszczenie geograficzne

Różanecznik żółty ma porozrywany zasięg geograficzny. Główne centrum występowania znajduje się na Kaukazie i w Azji Mniejszej. Rośnie także na południowo-wschodnim obrzeżu Alp (Słowenia) i na Wołyniu (Ukraina). Z ośrodkiem wołyńskim wiąże się kilka stanowisk wyspowych, w tym najbardziej odległe, znajdujące się w Kotlinie Sandomierskiej na Płaskowyżu Kolbuszowskim koło Leżajska (Sychowa 1962; Meusel i in. 1978).

Występowanie w Polsce

Jedynie uznawane za naturalne stanowisko różanecznika żółtego w Polsce, odkryte w 1909 r., znajduje się w Kołaczni stanowiącej przysiółek Woli Zarczyckiej koło Leżajska (Raciborski 1909). Położone jest około 300 km na zachód od wołyńskiej wyspy zasięgowej (Macko 1930; Kornaś, Medwecka-Kornaś 1986); jeszcze bardziej odległe są stanowiska we wschodnich Alpach (Sychowa 1962).

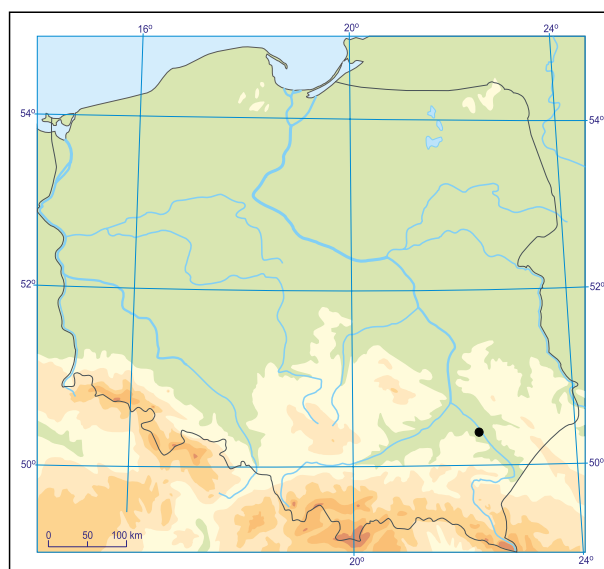
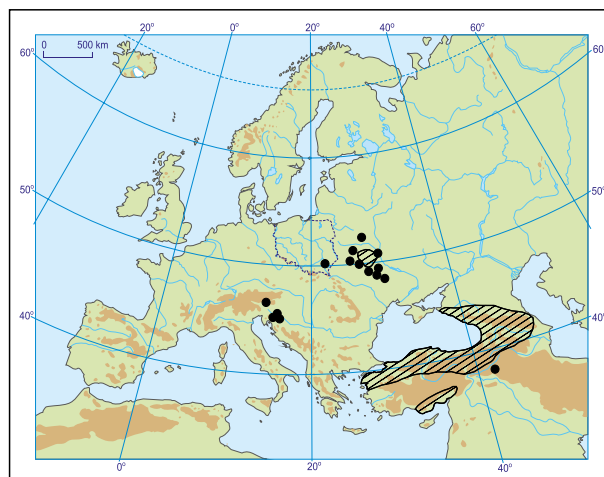
Siedliska i fitocenozy

W Kołaczni różanecznik żółty porasta głównie szczyt piaszczystej wydmy o przebiegu południkowym, schodząc nieznacznie w obniżenie po wschodniej stronie. Rośnie wśród zarośli leszczyny, kruszyny, jarzębiny i tarniny, którym towarzyszą jeżyny i dąb szypułkowy. Podłoże jest silnie zakwaszone. Od strony zachodniej bezpośrednio do wydmy przylega las olszowy *Fraxino-Alnetum*, natomiast po stronie wschodniej, na miejscu dawnego pastwiska, rozwinął się drzewostan sosnowy. Na Wołyniu krzew ten rośnie prawie wyłącznie w wilgotnych postaciach boru mieszanego *Quercus roboris-Pinetum* i w borze bagiennym *Vaccinio uliginosi-Pinetum* (Dubiel, Piórecki 2010).

Morfologia i biologia

Krzew 2–4 m wysoki, zrzucający liście na zimę; kwitnie przed pełnym rozlistnieniem, zazwyczaj w drugiej połowie maja. Kwiaty są duże, żółte, zebrane w kwiatostany

umieszczone na szczytach gałęzi, liczące od kilku do 20 kwiatów. Na stanowisku w Kołaczni roślina zawiązuje corocznie nasiona dojrzewające pod koniec października, a wysypujące się z torebek najczęściej w miesiącach zimowych, a niekiedy nawet wczesną wiosną. W warunkach laboratoryjnych nasiona kiełkują w 90%. Wielokrotnie stwierdzano brak siewek w rezerwacie (Macko 1951; Szkudlarz 1995a; Zarzycki 2001f), jednakże w 2011 r. zaobserwowano kilkuletnie osobniki pochodzenia generatywnego (Wróbel D. 2013). Krzewy w Kołaczni charakteryzuje wyjątkowa żywotność. Po wypaleniu pędów lub ich przemarzeniu w czasie ostrych zim, zawsze pojawiają się dość licznie pędy odroślowe (Majka 1928; Szydełko 1956). W maju 2009 r. kwitły tylko pojedyncze osobniki, a duża część pędów obumarła wskutek przemarzenia. Pojawiły się natomiast licznie odrosty korzeniowe osiągające niekiedy 80 cm wysokości. W arboretum w Bolestraszczykach od ponad 30 lat rosną krzewy rododendrona żółtego wyhodowane w warunkach uprawy ogrodowej z nasion pochodzących z Kołaczni.

Charakterystyka populacji

Zarośla z różanecznikiem żółtym zajmują pas o długości około 30 m i szerokości od 5 do 10 m. Zajmowana powierzchnia nie uległa zmianie od czasu przeprowadzenia dokładnej inwentaryzacji w 1993 r. (Szkudlarz 1995a). Pogorszyła się natomiast kondycja większości krzewów przejawiająca się słabym kwitnieniem i dużą ilością obumarłych pędów. Wynika to zapewne z dość często powtarzających się uszkodzeń mrozowych (m.in. w 1968, 1986, 2007 i 2009 r.) i widocznego obniżenia poziomu wód gruntowych na skutek utworzenia w pobliżu rezerwatu głębokich stawów. Poza rezerwatem, w tym samym kompleksie leśnym od kilkunastu lat utrzymuje się kępa różanecznika złożona z kilkudziesięciu pędów zajmujących 2 m² powierzchni (Wróbel D. 2013).

Zagrożenie i wskazania ochronne

Gatunek zagrożony w całej europejskiej części zasięgu i objęty Dyrektywą Siedliskową; w Polsce podlega ochronie prawnej. Dla ochrony jedyne w naszym kraju stanowiska w 1957 r. ustanowiono rezerwat przyrody Kołacznia, o powierzchni 10 a; w 2008 r. utworzono tu obszar sieci Natura 2000 o tej samej nazwie. Stan populacji jest kontrolowany w ramach ogólnopolskiego

Fot. 155. *Rhododendron luteum* w rezerwacie Kołacznia (2010)

monitoringu przyrodniczego. Mimo że teren jest ogrodzony, nie chroni jednak w pełni stanowiska i nadal widoczne są miejsca nadmiernie wydeptane, zrywane są kwiaty, a nawet wykopywane całe krzewy. Wobec istniejących zagrożeń, do których należą: mała powierzchnia rezerwatu, udeptywanie gleby i jej nadmierne przesuszenie oraz zarastanie przez inne gatunki krzewów, stanowisko rododendrona żółtego wymaga ochrony czynnej. Wskazane jest zatem przerzedzenie koron sosen ocinających krzewy różanecznika, powiększenie rezerwatu o sąsiadujący łęg olszowy i wprowadzenie tam roślin wyhodowanych z nasion oraz wybudowanie platformy widokowej dla zwiedzających rezerwat. Różanecznik żółty rozwija się dobrze w wielu ogrodach botanicznych i arboretach, a nawet sadzony w lasach. Dla ochrony antropogenicznego stanowiska tego krzewu utworzono w województwie łódzkim rezerwat o nazwie Małecz (Piórecki, Dubiel 2009).

Eugeniusz Dubiel, Jerzy Piórecki
i Kazimierz Zarzycki

Summary

Rhododendron luteum occurs at only one location in Poland. It is situated near Leżajsk in the Sandomierz Basin. The plant grows on a sandy dune, in a thicket composed of hazel, alder buckthorn, rowan and blackthorn, and in the adjacent alder forest (*Fraxino-Alnetum*). The substrate is strongly acid. The population covers an area of a dozen ares. The plants are in poor health; there are visible injuries from frost. The species is critically endangered due to succession of vegetation (effect of shading by taller shrubs and trees) and direct destruction by tourists. Active conservation measures are needed.